

У К Р А Ї Н А - П О Л Ь Щ А

6. Зарембо К. Аудит зовнішньої політики. Чи витримає партнерство з Польщею випробування історією [Електронний ресурс] / Катерина Зарембо // Європейська правда. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.euointegration.com.ua/articles/2016/11/14/7057244/>.
7. Савицький Ю. Відносини України і Польщі у 2016 році. Турбулентність без відчутної шкоди? [Електронний ресурс] / Юрій Савицький. – 29. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.radiosvoboda.org/a/28204388.html>.
8. Яворська Г. "Зміни у зовнішній політиці Польщі: виклики і можливості для України". Аналітична записка Читати більше - <http://www.niss.gov.ua/articles/1912/> © Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс] / Галина Яворська // Національний інститут стратегічних досліджень. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1912/>.
9. Спільна декларація Президента України та Президента Республіки Польща [Електронний ресурс] // ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ ПЕТРО ПОРОШЕНКО Офіційне інтернет-представництво. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.president.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-prezidenta-ukrayini-ta-prezidenta-respubl-37975>.
10. Василенко В. Як запобігти ескалації в україно-польських відносинах [Електронний ресурс] / Володимир Василенко // УКРІНФОРМ. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2079227-zapobigti-eskalacii-v-ukrainskopolskih-vidnosinah.html.

Валерій Кононенко

Освіта польської національної меншини на Поділлі: історія та сучасність

Подільський край історично склався як багатонаціональний регіон. Поряд з українцями тут століттями проживали представники різних національних меншин. Польська громада на теренах краю була однією з найбільших. Майже до середини ХІХ ст. польська освіта була однією з найкращих в регіоні і давала знання не тільки полякам, а й представникам інших національностей. В розвитку освіти поляків на Поділлі були періоди розквіту та занепаду. Вона, в першу чергу, залежала від політики влади, політичного режиму, ідеології, історичного періоду. Окрім того, для поляків цементуючим фактором національної самоідентифікації була релігія, що протягом тривалого періоду була основою для національної освіти. Школи розташовувалися переважно при костелах та монастирях. Кількість шкіл постійно збільшувалася, проте вони охоплювали невелику частину суспільства.

Саме католицькі навчальні заклади були найчисленнішими серед неправославних навчальних закладів в Україні. Особливо активно розгорнули освітню діяльність єзуїти, які крім широкої мережі початкових шкіл засновували вищі навчальні заклади – колегіуми. Перший єзуїтський колегіум був відкритий у Ярославі в 1571 році. На Поділлі один із перших таких навчальних закладів з'явився у Кам'янці-Подільському. Навколо єзуїтських шкіл гуртувалися вчені богослови, які всіма силами захищали католицизм, виступали проти православ'я, а також проти вітчизняних традицій виховання. Більшість дітей української знаті, які навчалися в єзуїтських школах, окатоличувалися й зрікалися рідної мови, культури, звичаїв.

В єзуїтських школах вивчали латинську граматику, грецьку і польську мови, риторичку і діалектику. Багато уваги приділялося вивченню схоластичної діалектики, яка базувалася на законах формальної логіки і в ті часи була символом єзуїтської науки. Внаслідок цього польська освіта довгий період мала релігійний характер. Наприклад, у Вінниці протягом тривалого періоду діяльність навчальних закладів була пов'язана з діяльністю католицьких орденів: єзуїтів, домініканців та капуцинів. Саме єзуїти у 1610-1617 рр. на кошти подаровані їм брацлавським старостою Олександром Калиновським будують костел, школу і гуртожиток, що були обнесені кам'яними фортечними стінами з бійницями. До початку ХІХ ст. так звані Вінницькі мурі стали центром освіти краю і фінансувались польськими магнатами [1, с. 108].

І С Т О Р И Ч Н Е С У С І Д С Т В О

Фактично до XIX ст. польська національна освіта як і освіта інших національних меншин підтримувалась в основному приватними особами. Так, у 1765 році у м. Умані за сприяння Францішека Потоцького було відкрито Василіанський монастир, а в наступному – школу при ньому. Даний навчальний заклад проіснував до 1830 р. спочатку як монастирська школа, потім як уманське повітове василіанське училище [2, с. 117-118]. У 1785 р. великим коронним гетьманом, генерал-поручником військ коронних Вікентієм Потоцьким у м. Немирові було засновано приватний навчальний заклад для «шляхетської молоді», який спочатку мав 10 учнів, а через 10 років нараховував вже біля 200 учнів та 12 викладачів. У 1787 р. цей навчальний заклад відвідав польський король Станіслав Август Понятовський. У 1815 році Софія Потоцька відкрила 4-класне Гайсинсько-Брацлавське повітове училище, у якому вже у 1820 р. навчалось 365 учнів [3, с. 107].

До 1793 р. система освіти поляків відповідала загальній системі освіти Речі Посполитої. Проте після третього поділу Польщі 1795 р. Правобережна Україна увійшла до складу Російської імперії, а на Поділлі, як і на території усіх приєднаних земель, розпочинаються процеси по уніфікації адміністративного, політичного і культурного життя за загальноросійськими канонами.

У період 1793-1797 рр. переважна більшість польських шкіл була зосереджена в релігійних установах [4, с. 40-41]. Середні школи були відновлені у 1797 р. і діяли у Житомирі, Кам'янці-Подільському, Кременці, Вінниці, Луцьку. В 3-х правобережних губерніях (Київській, Волинській та Подільській) діяло 19 середніх шкіл [4, с. 42]. 1795-1803 рр. були перехідними у системі освіти Російської імперії. В цих умовах польська сторона намагалась зберегти існуючу мережу шкіл, а царська влада намагалась не проводити радикальних змін [5, с. 40]. У цей час на Поділлі існували світські середні школи (Кам'янець-Подільський, Немирів, Махнівка, 2 школи у Вінниці) та католицькі (Бар, Умань). В польських середніх навчальних закладах на Правобережжі у першій чверті XIX століття кількість учнів постійно збільшувалась. Так, у 1803 р. їх було 3793, 1808 р. – 4137, 1816 р. – 4367, 1822 р. біля 4700 [5, с. 45]. Проте, серед цих учнів фактично не було учнів недворянського походження. Наприклад, у 1808 році в базиліанській школі в Барі серед усіх учнів таких було тільки 3 учні, а в 1824 р. на 504 учнів школи Вінниці був тільки 1 нешляхтич.

У 1830-1831 навчальному році на Поділлі існувало 6 міських середніх шкіл, у тому числі 1 гімназія у м. Вінниці. Після 1831 р. влада поступово намагається ліквідувати традиційну польську систему освіти. Зокрема, на Поділлі були ліквідовані школи монахів-базиліанів в Барі, Умані [5, с. 41], а з 1832 р. починається русифікація польських шкіл. Наприклад, у 1831 р. була перетворена на російську школа в Махнівці, а у 1833 р. на місці польської була утворена подільська гімназія в Кам'янці-Подільському. У 1834 р. на базі колишньої школи базиліан була утворена уманська повітова школа. У 1836 р. світська повітова школа у Немирові отримала статус гімназії [5, с. 41]. Процес ліквідації польських шкіл або перетворення їх на російські тривав до початку 60-х рр. XIX століття і остаточно завершився після поразки польського повстання 1861 р.

Після придушення польського повстання 1863 р. для польської національної освіти настали важкі часи. Аж до 1914 р. національні польські навчальні заклади були заборонені і лише з цього року було дозволено відкривати приватні навчальні заклади з будь-якою мовою навчання. Після 1863 р. полякам було встановлено квоту і на вищу освіту – 5 %, а з вищих навчальних закладів поступово звільнили більшість викладачів-поляків, хоча з часом влада дещо послабила тиск і кількість викладачів польської національності почала зростати [6, с. 47].

Викоринити офіційними постановами традиції польського шкільництва на Правобережжі і на Поділлі остаточно у цей час влада не могла. На противагу російському державному шкільництву нелегально створювались приватні пансіони, продовжували діяти таємні школи, в яких переважно навчалися діти польських поміщиків та шляхти. Незареєстровані польські школи утримувались на кошти поміщиків, заможних селян та за рахунок ксьондзів. Наприклад, маємо відомості про існування таких шкіл на Поділлі у Красиліві, Кам'янці-Подільському [7, с. 30]. На початку XX століття покарання за таємне навчання поляків було зняте, проте на практиці влада продовжувала ліквідацію польської національної школи.

У К Р А Ї Н А - П О Л Ь Щ А

Саме розвиток системи церковно-парафіяльної освіти у XIX столітті став протиположністю польській освіті, оскільки, коли у населеному пункті, легально діяли навчальні заклади, у нелегальних польських навчались хіба що поляки-патріоти.

Нові перспективи для розвитку національної освіти відкрились після 1917 р. Розвитку освіти сприяли декрети Української Народної Республіки часів Центральної Ради та Директорії (1917-1920 рр.). 9 січня 1918 року в УНР було прийнято Закон про національно-персональну автономію, що передбачав право народів України на самостійне облаштування свого національного життя через самоуправління, розвиток національної культури та освіти. У даний період польська освіта активно розвивалась. Вона мала не тільки освітню спрямованість, а розглядалась поляками як напрямок політично-національної боротьби.

Таблиця 1. Чисельність польських початкових шкіл у Подільській губернії у 1917-1918 рр. (таблиця подана за даними М. Потапенка) [8].

Повіт	Кількість вищих початкових шкіл	Кількість нижчих початкових шкіл	Чисельність учнів	Чисельність навчальних груп	Чисельність учителів
Балтський	-	14	795	28	18
Брацлавський	-	38	1690	57	44
Вінницький	4	51	3131	127	74
Гайсинський	4	18	758	25	22
Кам'янецький	-	58	3973	117	86
Летичівський	-	55	3110	95	64
Літинський	1	51	2479	85	62
Могилівський	-	36	1999	59	39
Ольгопільський	1	18	1173	41	28
Плоскирівський	2	76	9121	207	156
Урицький	1	68	3763	148	82
Ямпільський	-	52	3840	115	77
Всього	13	533	35832	1104	752

Як стверджує у своєму дослідженні О. Калакура найбільш продуктивно по розвитку польської національної освіти працював департамент освіти на чолі із С. Калиновським, який опікувався початковими та середніми школами, технічною та позашкільною освітою, надавав допомогу приватним школам. За його участю відкривалися нові школи, гімназії, а 718 поляків стали слухачами Київського університетського колегіуму. Загалом у межах УНР на 1918 р. діяло 1265 польських початкових шкіл. Національною школою було охоплено 78 тис. польських дітей, яких навчали понад 2 тис. вчителів [9, с. 128-129].

Проте, під час радянсько-польської війни, коли польські війська тимчасово перебували на території Правобережної України, польська адміністрація у здійсненні своєї політики спираючись на місцевих поляків та сподіваючись відновити Польщу у кордонах на кінець XVIII століття намагалась проводити свою політику і в освіті. Так, польською владою порушувалось питання про реорганізацію Кам'янець-Подільського українського державного університету на польський університет, зберігши натомість там лише викладання української мови та літератури [10, с. 224].

Значні зміни в системі національної освіти та виховання відбулися з проголошенням в Україні радянської влади. Проте радянська влада, на відмінну від української, через національну освіту намагалась збільшити кількість своїх прихильників. Спочатку по всій країні була створена уніфікована розгалужена сітка світських навчальних закладів.

Проголошення XXII з'їздом РКП (б) курсу на «коренізацію» стало початком проведення в СРСР національної реформи, що передбачала залучення кадрів корінних національностей до органів державного управління, створення мережі національних культурних та освітніх закладів.

Становище польської національної школи на Поділлі особливо у перші роки радянської влади було вкрай непевним. Як зазначає у своїй праці Н. Тітова, стосунки між українськими та польськими вчительськими громадами були загостреними. Так, у 1923 р. у Тиврівському повіті члени виконавчого комітету і місцеві педагоги-українці ініціювали

І С Т О Р И Ч Н Е С У С І Д С Т В О

закриття усіх польських шкіл. Подібна ситуація прослідковувалася й у Могилівському та Проскурівському повітах [10, с. 226]. Дане питання загострювалось переважно тому, що значна частина як представників влади, так і звичайних людей вважала, що на Поділлі немає поляків, а є лише українці-католики. Наслідком цього стало переведення у тінь національних польських навчальних закладів та поширення системи нелегальних та напівлегальних навчальних закладів.

Спроби розв'язання конфлікту у шкільництві наштовхувалися на протистояння як окремих партійних діячів, так і простих подільських селян. Наприкінці 1924 р. у Вінниці відбулося спільне засідання керівництва Подільського губернського польського бюро, працівників Народного комісаріату освіти і Політбюро ЦК КП(б) У. Розв'язати питання самостійно не вдалося і його перенесли на рівень урядового Харкова. Звершилось все компромісним рішенням – для дітей українців-католиків рекомендувалось викладати польську мову і літературу і лише у виняткових випадках (коли на цьому особливо наполягатиме місцеве населення) відкривати польські навчальні заклади [10, с. 226].

Після проголошення політики коренізації конфліктів на ґрунті шкільництва між українцями і поляками не спостерігалось. На 1 травня 1924 р. в УСРР вже існувало 267 шкіл для польських дітей, а вже у 1926-1927 навчальному році було 354 польських шкіл (з них 20 семирічок) [11, 5, с. 409-410]. У 1930 р. в республіці була вже 381 польська школа [11, с. 409-410].

Загалом у 1925-1926 навчальному році в межах республіки вже функціонувало 1214 російських, 625 німецьких, 457 єврейських, 337 польських, 74 болгарських, 17 чеських, 5 вірменських, 3 асирійських, 1 шведська шкіл [7, с. 132].

У 1926 р. у Подільській губернії діяло 95 польських шкіл, а в 1933 р. – вже 222. Крім того активно розвивалась польська спеціальна освіта. Так, з 1933 р. діяли польський педагогічний технікум у Проскурові, агротехнікум у Полонному, польський відділ при Проскурівському технікумі механізації сільського господарства [12, с. 162].

З 1933-1934 навчального року польська національна освіта починає переживати період занепаду. Національна освіта почала розглядатися як прояв польського націоналізму. На знищення польської освіти були направлені ряд постанов Політбюро ЦК КП(б)У: «Про школи» (1934 р.), «Про польські школи» (1935 р.), «Про польські школи Вінницької області» (1935 р.). Наприклад, відповідно до постанови «Про польські школи» передбачалось реорганізувати 649 польських шкіл в українські або об'єднати з українською мовою навчання. Після реорганізації по Київській та Вінницькій областях залишилось 188 польських та змішаних польсько-українських шкіл. 15 лютого 1935 р. секретаріатом ЦК КП(б)У було прийнято постанову «Про перевірку складу студентів польських педтехнікумів в Києві та Проскурові» [7, с. 148].

Переважна більшість польських шкіл були ліквідовані після припинення існування національних адміністративно-територіальних одиниць у 1938-1939 рр. відповідно до постанови ЦК Політбюро ЦК КП(б) У «Про реорганізацію національних районів та сільрад УРСР в звичайні райони та сільради» від 16 лютого 1938 р. Остаточну систему навчальних закладів з польською мовою навчання в УРСР згорнуто у 1970 – на початку 1980-х рр. Якщо в 1959-1960 навчальному році їх в республіці функціонувало 3, то на 1975 р. – лише одна. Єдиним місцем залучення молоді до національної мови була сім'я та костел [9, с. 364-365].

З проголошенням незалежності України склались сприятливі умови для відродження освіти та культури національних меншин. Допомогало реалізації права на культурну автономію полякам й те, що вони у цей період в основному були представлені на заході України та зуміли зберегти елементи національної ідентифікації. Так, на початок 1990-х рр. майже 71,2 % опитаних поляків вільно володіли рідною мовою, і тільки 1,4 % не знали її взагалі. Рідною мовою однаковою мірою володіли поляки як у сільській місцевості (71,4 %), так і в міській (71%) [13, с. 219-230].

За даними Міністерства освіти та науки України станом на 5 вересня 2002 р. в Україні у 6 загальноосвітніх навчальних закладах польську мову вивчали 1013 учнів. У 2008-2009 навчальному році в республіці функціонувало 5 шкіл з навчанням польською мовою, в яких навчалось 1180 учнів: 4 школи у Львівській області та одна у Хмельницькій [14, с. 212]. Всього в Україні в школах з польською мовою навчання в 2008/2009 навчальному році

У К Р А Ї Н А - П О Л Ь Щ А

навчалося 1389 учнів в 74 класах. Як предмет в Україні вивчали польську мову 4627 учнів, факультативно або в гуртках – 3631 учень.

Зростала мережа і польських недільних шкіл. Проте, з 26 недільних шкіл, які були в Україні у 2007 р. на території Поділля не було жодної. Основна маса їх була зосереджена переважно на Західній Україні [9, с. 415]. З початку 2010-х рр. спостерігаємо пробудження інтересу до польської національної освіти, проте, на нашу думку, це пов'язано у першу чергу з бажанням продовжити освіту у Польщі та по можливості працевлаштуватися в ЄС. Проте на початок 2014-2015 навчального року в Україні лише 0,043 % учнів денних загальноосвітніх навчальних закладів навчалося польською мовою навчання, тоді як російською – 9,1 %, румунською – 0,46 %, угорською – 0,41 %, молдавською – 0,08 % [15, с. 16].

Таким чином, польська національна освіта на Поділлі пройшла періоди свого становлення, розквіту у період політики «коренізації» та поступового занепаду у період утвердження сталінського тоталітарного режиму. Лише з проголошенням незалежності України та припиненням практики «русифікації» склались по справжньому нові умови до відродження національної освіти. Проте її відродженню заважає відносно невелика кількість польського населення в регіоні. Переважна більшість поляків зосереджена на Хмельниччині – 23 тис., тоді як у Вінницькій області за Всеукраїнським переписом 2001 р. проживало лише 3,7 тис. осіб польського населення.

Джерела та література:

1. Тучинський В. Місце Вінницької гімназії в розвитку освіти на Поділлі (1814 – 1847 рр.) / В. Тучинський // Матеріали XXIII Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції «Освіта на Поділлі: минуле та сьогодення» (до 100-річчя заснування Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського). – Вінниця, 2011. – С. 108-110.
2. Кривошея І., Солощенко Т. Освіта поляків Умані (кінець XVIII – XIX ст.) / І. Кривошея, Т. Солощенко // Матеріали XXIII Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції «Освіта на Поділлі: минуле та сьогодення» (до 100-річчя заснування Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського). – Вінниця, 2011. – С. 115-119.
3. Демченко О. Внесок поляків у розвиток освіти на Поділлі в XVIII – XIX ст. / О. Демченко // Матеріали XXIII Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції «Освіта на Поділлі: минуле та сьогодення» (до 100-річчя заснування Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського). – Вінниця, 2011. – С. 107.
4. Zasztowt L. Kresy 1832-1863. Szkolnictwo na ziemiach litewskich i ruskich dawnej Rzeczypospolitey. – Warszawa: Instytut Historii Nauki PAN, 1997. – 456 p.
5. Массальський А., Чапська М. Szkolnictwo średnie na Ukrainie prawobrzeżnej w I połowie XIX wieku jako czynnik integrujący społeczność polską i ukraińską / А. Массальський, М. Чапська // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі України. – Розділ І. Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2007. – №7.
6. Люсевич Т. Польська національна меншина в Наддніпрянській Україні (1864-1917 рр.) / Т. Люсевич // Український історичний журнал. – 1997. – №. 2. – С. 43-54.
7. Національні меншини України у XX ст.: політико-правовий аспект. – К.: УПЕІНД, 2000. – 356 с.
8. Потапенко М. Польська національна освіта у Наддніпрянській Україні в добу Центральної ради (березень 1917 – квітень 1918 рр.) [Електронний ресурс] / М. Потапенко // Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ltkp/2009_56/Statti/21.html. – Назва з екрана.
9. Калакура О. Поляки в етнополітичних процесах на землях України у XX столітті / О. Калакура. – К.: Знання України, 2007. – 508 с.
10. Тітова Н. В. Польське та українське населення Поділля 1920–1930-х років: Проблеми міжнаціонального співіснування / Н. В. Тітова // Український історичний збірник. – 2008. – Вип. 11. – С. 223-229.
11. Якубова Л. Етнічні меншини в суспільно-політичному та культурному житті УСРР. 20-і – перша половина 30-х рр. XX ст. / Л. Якубова. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2006. – 507 с.

І С Т О Р И Ч Н Е С У С І Д С Т В О

12. Войнаровський А. Особливості стану освіти національних груп Поділля в 20-х рр. ХХ ст. / А. Войнаровський // Матеріали ХХІІІ Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції «Освіта на Поділлі: минуле та сьогодення» (до 100-річчя заснування Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського). – Вінниця, 2011. – С. 161-162.
13. Лазар Я. Дослідження динаміки розселення поляків Прикарпаття як підготовчий етап системного вивчення їхнього культурного життя / Я. Лазар // Соціальні виміри суспільства: збірка наукових робіт молодих науковців. – Київ: Стило, 2001. – Вип.4. – С. 219-230.
14. Лазар Я. Національна політика України в освітній сфері (на прикладі польської меншини Прикарпаття) // Аналітика і влада. – 2010. – №2. – С. 208-216.
15. Інформаційні матеріали до розгляду на колегії Міністерства освіти і науки України питання «Про підсумки розвитку дошкільної, загальної середньої, професійно-технічної та позашкільної освіти у 2014/2015 навчальному році та завдання на 2015/2016 навчальний рік» [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/content/B8/2015/08/14/zbirnyk01.pdf>.

В'ячеслав Ціватий

Здобутки і модель культурної дипломатії Республіки Польща ХХІ ст.: державно-інституціональний аспект (досвід для України)

Публічна та культурна дипломатія є відносно новими формами міжнародних відносин і дієвим засобом формування іміджу держави за кордоном. Саме на початку ХХІ століття вони поповнили інструментарій сучасної дипломатії та стали результативно впроваджуватися на практиці провідними державами світу. На сьогодні, в умовах коли інформація поширюється у світі набагато швидше, ніж будь-коли раніше, реалізація форм і методів дипломатії традиційним шляхом – через секретні угоди між урядами або дії з позиції сили, має все менше сенсу, оскільки вага оцінки міжнародної спільноти є набагато важливішою, ніж переваги, що може отримати держава з класичної або таємної дипломатії. Культурна і публічна дипломатія передбачають, крім іншого, налагодження довготривалих взаємин, що створюють сприятливі умови для державної політики [1].

Зокрема, спортивні досягнення поляків (підготовка та проведення чемпіонату світу з футболу Євро-2012) та впізнаванні у світі імена польських діячів мистецтва і культури є зразками культурної та публічної дипломатії. Завдяки радію, телебаченню та інтернету обмін інформацією відчутно спростився, що дає великі переваги, але й, водночас, вимагає більшої виваженості й ретельності в міждержавних стосунках. Сьогодні не достатньо лише підлаштовувати методи та віднаходити інноваційний інструментарій здійснення дипломатії до сучасних нових викликів і загроз ХХІ століття [2]. Ефективна комунікація із спільнотами інших країн вимагає прийняття нової парадигми публічної дипломатії [3].

Вклад безпосередньої урядової інформації в довготривалі культурні відносини залежить від трьох вимірів або етапів публічної дипломатії, причому важливі всі три виміри. Перший і найбільш обов'язковий вимір – це щоденне спілкування, до якого належить роз'яснення суті рішень у внутрішній і зовнішній політиці. Цей вимір також включає підготовку до боротьби з кризами. У разі наявності вакууму інформації після тієї чи іншої події заповнити його поспішають інші [4].

Другий вимір – це стратегічне спілкування, що розвиває серію простих тем, багато в чому схоже на політичну або рекламну кампанію, тоді як перший вимір виражається у годинах і днях, другий займає тижні, місяці та навіть роки.

Третій вимір публічної дипломатії є розвитком міцних взаємин із ключовими особами впродовж довгих років і навіть десятиріч за допомогою стипендій, програм обміну, навчання, семінарів, конференцій, круглих столів і доступу до каналів засобів інформації. Ці програми розвивають особисте спілкування з підвищеною довірою, яке створюється тісними взаєминами [5].

На відміну від дипломатії традиційної публічна дипломатія не передбачає взаємодії між урядами окремих держав, а лише між урядом однієї країни та громадськістю іншої. Власне в цьому полягає різниця між традиційною дипломатією і публічною, які, однак,